

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Гургана Миролубова Попова

за дисертационен труд на тема:

„Палестинският народ в Израел, Между националното и гражданското”

На Фатен Камал Гаттас за присъждане на образователно-научната степен „доктор” в професионално направление Политически науки, докторска програма Политология – международни отношения

Научен ръководител: Проф. д.п.н. Татяна Александрова Дронзина

,

I. Обща характеристика на дисертационния труд

Дисертационният труд на Фатен Гаттас е в обем от 164 страници и се състои от увод, шест основни тематични глави, заключение и библиография. Използваната литература обхваща общо 131 източника на различни езици.

В увода е определен изследователският въпрос на дисертацията и са представени нейните работни хипотези, обектът и предметът, задачите, методът и източниците ѝ. Обект на изследването са правата на гражданите на Израел, а предметът – правата на палестинците с израелско гражданство и според хипотезата на докторанта – тяхното ограничаване. Около тази проблематика гравитира и основният изследователски въпрос на труда, а именно дали палестинците, които са граждани на Израел, се ползват от всички права и възможности, които са присъщи за съвременното демократично гражданство?

Фатен Гаттас формулира една изходна хипотеза, която твърди, че макар формално да са граждани на Израел, те не се ползват с равни права и възможности. Тази хипотеза е базирана върху три базисни теоретични интуиции. Първата гласи, че правата на палестинците не представляват приоритет в политическия дискурс на Израел, доколкото палестинците неизменно са възприемани като „другия“ в израелската държава. Втората интуиция, тясно свързана с първата, настоява, че в Израел не съществуват ефективни механизми за включване на палестинските граждани. На трето място, докторантът настоява, че палестинците продължават да

се борят за равни права в духа на европейските стандарти, което бива интерпретирано като симптом за възприятието на палестинците за липсата на равноправие.

Първа глава: „Теоретични въпроси на гражданството“ представлява теоретичната основа на дисертацията. В нея се дефинира понятието „гражданство“, проследява се историческият генезис на концепциите за гражданството и се представят различни теории върху гражданството. Докторантът се фокусира върху два теоретични модела за гражданство: ексклузивен и инклузивен, като разглежда и конкретизацията на тези модели в различни общества. В подобна перспектива гражданството е анализирано и в качеството му на инструмент за изключване на лица и общности посредством разнообразни икономически, юридически и културни механизми. Поставя се въпросът за връзката между гражданството, националната държава и националната идентичност. Анализите по този въпрос целят да очертаят рамката, в която изходната хипотеза на докторанта – за непълните права на палестинците в Израел – може да бъде аргументирана. Още в тази теоретична част на дисертацията кристализира модела на държавно управление на Израел, базиран върху еврейската идентичност и съответно дискриминиращ палестинските граждани.

Втора глава: „Гражданство на палестинците в Израел“ е посветена на статута на палестинското малцинство в Израел. Чрез прилагането на понятия и подходи от областите на политологията, културологията и теориите за правата на човека Фатен Гатас дефинира палестинците в Израел като коренно малцинство – т.е. като група от населението, която представлява малцинство в определена държава или регион, но чието присъствие там датира от време преди формирането на съвременната държава. Изброени са характеристиките на коренните малцинства като историческа приемственост, културна отличителност, връзка с територията, както и присъщото за тези общности дискриминиране от страна на преобладаващата етническа група в региона. Докторантът проследява и историческите събития, довели до маргинализацията на палестинците, акцентирайки върху войната от 1948 г. и последвалото изселване на палестинци от обитаваните от тях територии вследствие

на предприети от израелската държава военни, политически и юридически мерки. Интерес в този аспект представляват отбелязаните от Фатах Гаттас практики на картовата система на раздаване на временни и постоянни идентификационни документи, конфискацията на земи за военни цели, закона за изчезналото имущество.

Трета глава може да бъде определена като централна за изследването. В нея докторантът привежда допълнителни емпирични доказателства, чрез които аргументира тезата си за непълното гражданство на палестинското малцинство. Той разглежда този въпрос в няколко основни аспекта: политически, социален, културен, конституционен. Фатен Гаттас се позовава на „Закона за националната държава“, за да обоснове хипотезата за етнократичния характер на Израел и също така набляга както на законите, които ограничават палестинците в закупуването на земи, във възможностите им за политическо представителство, за военна служба, за получаване на гражданство и дори за брачни отношения с евреи, така и върху неравномерното разпределение на ресурси в областта на здравеопазването и образованието.

Следващите две глави задълбочават разработките по тези теми. Четвърта глава: „Земята, собствеността и местното самоуправление“ анализира в детайли споменатите по-горе: „Закон за собствеността на отсъстващите лица“, „Закон за „присъстващите отсъстващи“ и „Законови за извънредно положение“. Това са закони, които според докторанта водят и до икономическа и социална дискриминация на палестинското малцинство. Върху тази юридическа основа, посочва Гаттас, много палестински села са лишени от елементарни социални и битови услуги, други села са разрушени или жителите им са прогонени. Последствията от подобни политики са икономическо неравенство, високи нива на безработица и бедност сред палестинците и особено при бедуините.

Пета глава: „Здравеопазване и религиозни права“ тематизира неравенството в сферата на здравеопазването и религиозните права. Гаттас убедително показва съществените разлики в здравеопазването между арабските и еврейските общности чрез измерими показатели като продължителност на живота, детска смъртност при

евреи, араби и бедуини. Той търси причините за влошените здравни показатели на палестинското малцинство в липсата на болници в палестинските селища, бедността, ограниченията в достъпа до здравословна храна. Главата завършва с набелязване на проблемите в изповеданието на религиозните вярвания на мюсюлманите, християните и друзите в Израел.

Шеста глава е посветена на борбите на палестинското население за равни права. Разгледани са исторически събития, свързани с палестинската съпротива. Представени са също основните палестински партии, както и техните ограничения. Анализирани са международни актове и документи, осъждащи нарушаването на човешките права и дискриминацията на палестинското малцинство в Израел. Докторантът систематизира основните искания на палестинците, сред които признаването им като национално малцинство с пълни права; премахването на горепосочените дискриминационни закони и равноправно участие на палестинците в управлението; прекратяване на политиките на социално и културно изключване; реформи в здравеопазването и образованието, целящи да намалят структурното неравенство в тези области.

II. Оценка на дисертационния труд

В хода на изложението Фатен Гатгас осъществява целите на труда си. Дисертацията му представлява сериозно и оригинално интердисциплинарно изследване, което допълва международната теоретична литература по отношение на актуалния въпрос за правата на палестинците в Израел, който от своя страна е част от универсалния въпрос за гражданските права на определена общност. Чрез анализ на правната рамка в Израел, чрез внимателно проследяване на административни, здравни, образователни и културни политики на израелската държава спрямо палестинските граждани и посредством прилагането на различни емпирични доказателства, демонстриращи неравенството между еврейското мнозинство и палестинското малцинство Фатен Гатгас доказва изходната си хипотеза за непълното гражданство на палестинците в Израел. Съществено достойнство на труда е, че докторантът предлага поглед „отвътре“ върху ситуацията на палестинското

малцинство в Израел, интерпретирайки този проблем в сериозния научен контекст на различни теории за гражданството и човешките права. Същевременно това постижение на труда е в основата и на известна слабост, изразяваща се в прекалено пристрастния, публицистичен на места, стил на дисертацията. Друга забележка, която може да се отпрати, засяга структурата на дисертацията – най-вече преповтарянето на някои мотиви в различните глави, както и неособено мотивираното включване на различни теми в обща глава. Например пета глава е общо взето разделена на две напълно обособени части: здравеопазване и религия. Налични са и доста технически грешки, чието отстраняване би подобрило значително текста на изследването, както и на автореферата.

III. Заключение

Въпреки изброените недостатъци на дисертационния труд, пълното и задълбочено изследване на темата за гражданството на палестинците в Израел, сериозните познания върху правния корпус и вътрешните политики на израелската държава, интерпретацията „отвътре“ на един изключително значим и актуален проблем, ми дават основания да подкрепя присъждането на Фатен Гатгас на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление Политически науки.

13.10.2025 г.

Доц. д-р Гергана Попова